

SAMLAREN

TIDSKRIFT UTGIFVEN

AF

SVENSKA
LITTERATURSÄLLSKAPETS
ARBETSUTSKOTT

TRETTIOFEMTE ÅRGÅNGEN

1914

UPPSALA

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG 1914

Om »Sju vise mästare» på fornsvenska.

Af

Erik Noreen.

Rörande originalet till den fornsvenska "Sju vise mästare" ha olika åsikter gjorts gällande (se Geete, Fornsvensk bibliografi, s. 129). Man synes mig emellertid knappast tillräckligt ha tagit hänsyn till den omständigheten, att vi ha att göra med tre högst betydligt afvikande affattningar. Representera dessa tre olika öfversättningar eller äro de olika redaktioner af en och samma öfversättning? I Svensk litteraturhistoria I (1890), s. 192 talar Schück om "en af de trenne öfversättningarna", men i Schück-Warburg, Illustrerad svensk litteraturhistoria I (1896), s. 109, andra upplagan (1911) s. 241, säger han, att "den svenska öfversättningen föreligger i ej mindre än tre olika redaktioner".

De tre redaktionerna ha af utgifvaren, Klemming, kallats A, B och C. A (Prosadikter från Sveriges medeltid, Stlm 1887—89, s. 113—172), ur Cod. Holm. D 4 från 1430—50, är den omfångsrikaste och är så godt som fullständigt bevarad (endast själfva början och två små partier inuti saknas); B (ib. s. 175—218), ur Cod. Holm. A 49 från midten af 1400-talet, är fullständigt bevarad; C (ib. s. 221—245), ur Cod. Askabyensis från 1492, består endast af början. Med hänsyn till innehållet skilja sig alla versionerna ganska starkt från hvarandra. Som prof må tjäna den kortaste af sagsamlingens alla berättelser:

A (Prosad. s. 117 f.): Här i stadhin war en borghare som hafdhe en fagher trägardh. oc margh godh trä i honum Mit i trägardhin stodh en my-

kith högh gran. oc borgharen lät all tidh graffwa om henne röter oc gödha them swa at hon wäxste alzstingx högh. oc henna grenna widha. Ok aff henna root wäxte op en litin gran. aff hwilke borgharen gladdis mykith Ther i mällan foor han wtländis mz sinom köpenskap oc dwaldes länge borto. oc tha han kom heem tha fan han the litle granena nidher bögdha. oc awiitte trägardz mästaren ther fore Hwilkin som swa swaradhe The storo granena grenna böghia nidher the litle Borgharen bödh honum thz grenana aff the storo granene skullo nidher huggas at thz litla trädh finge at wäxa Hwilkit ok swa wardh giort Tha borgharen kom annath sin i trägardhin. tha sa han at the litla granen war op wäxen ower the storo. oc sagdhe swa til trägardz mästaren Jak seer thz thässa vnga granen haffwer swa mykith op wäxt thz hon fortagher the storo at wäxa Fore thy wil iak thz the stora granen skal nidher huggas. oc the litla stande i sinom grödh. Hwilkit ok swa giordhis.

B. (ib. s. 180 f.): HÄR j stadhenom war en rikyr man ok han haffde en yrtagaardh mz manghom godhom yrtom ok trä Ther j blandh stodh en gran stor Wm hona lät han gräffwa ok godha iord bära, Aff henne wägste en litin gren wäl äpter hans wilia Wm sidher ffor han bort mz sin köpenskat oc war länghe bortho Tha han hem kom Tha sa han at the litla grenen falnadhe Oc sporde hwi, honom swaradis En quister yterst j the storo granenne fordarwadhe hono, han lat then aff hugga tha wägste hin litla aff hinna storo rothin wm sidhe tha falnadhe a the storo en deel, tha spordhe han at hwi, Honom swaradis aff thenna litla skugga fordarwas hon, Tha lot han hona nidher hugga.

C. (ib. s. 231 f.): thz war en mäkta rik herra j rom han hade en aldra skönasta trägaardh öwer alla andra trägaarda j huilkom trägaard stodh eth aldra ärligasta och dygdeligasta trää som kalladis biua och thz war ganska huit och ärlighan pryth mz mangom grenom täs träs frukt war godh för alskona sot och siukdom aaf samma träs roth opran en tälingh, entidh händhe sigh saa ath herren gik in j trägaarden och wart warse then tälingen, badh han trägaardz mästaren hafua granna aath wakt ath han maatthe waxa han sade gerna thz wilia göra Naagon tima ther äpter kom herren j trägaarden och fik see ath then tälingen ekki wäxte som han wille sporde han trägaardzmästaren til huadh thy wlte: Han suarade ath stora träsens grenna skylte tälingen för solenas sken herren bödh honom aafhugga täs träs grenna saa ath solen maatthe komma aath tem nyuäxta tälingän huilkit han och saa giorde aafhuggandis alla grenana och trädh stodh släth wtan grenna laangan tidh, ther äpter kom aater herren j träägaarden och wart warse ath then tälingen war thaa egh mera waxter än för och sporde aath gaardzmästaren huad thy wulte han suarade och sade at träsens högd thz wolte thaa läth han aaf hugga trädh och menthe ath thz wnga trädh skulle bliua bätra än thz gamla och bliuo saa baaden förduadh och the fatighe och

siuke förbannado sedan allom them ther raadh til gaauo ath thz trädh warth fördaruadh.

Som synes äro olikheterna mellan alla tre redaktionerna afsevärda. Men under det att skiljaktigheterna mellan A och B hufvudsakligen äro af formell art (bestående dels i B:s större sammanträngdhet, dels i olika ordval, t. ex. A *trägardh* ~ B *yrtagaardh*, eller andra smärre olikheter, t. ex. A *tha fan han the litle granena nidher bögdha* ~ B *tha sa han at the litla grenen falnadhe*, o. s. v.), så företer C gentemot de bägge andra viktiga afvikelser äfven af saklig art, t. ex.: ingenting nämnes om ägarens affärsresor; trädet är ej en gran utan en »*biua*» (hvarpå en beskrifning af detta ges); som afslutning tillägges, att träden »*bliuo saa baaden for-daruadh*» och att de gamla och sjuka förbannade anstiftarna häraf. — På samma sätt i de andra historierna: i berättelsen om sonen som afhögg sin faders hufvud säger C, att han kastade hufvudet »*bort j eth hängedy*» (gungfly), under det att A har *graff*, resp. *hemelshws* (hemlighus), B *graff*, resp. *träksbrun* (handskriften har *traks-*); i berättelsen om mannen, som hade en talande fågel, är det i A och B en *skata*, i C en *skrika*; i berättelsen om jakthunden (A *bärsa rakke*, B *myohunder*, C *fogälhund*), som räddade barnet, skiljer sig också C med sin uttänjda framställning starkt från A och B. — I andra fall stå alla tre redaktionerna mot hvarandra. Jag vill särskildt framhålla de olika benämningarna för (vild-)galt i historien om pojken och vildsvinet: A *walbasse* (s. 122 f., 5 ggr),¹ B *runi* (s. 183 f., 4 ggr),² C *wilsuyn* (s. 237).

Man synes af dessa förhållanden kunna dra den slutsatsen, att C är en fullt själfständig öfversättning, säkerligen från ett annat original än A:s och B:s. Däremot är det väl ovisst, om B är en på svensk botten företagen förkortad omarbetning af A eller — kanske snarare — en själfständig öfversättning af ett original, som då i alla händelser stått A:s mycket nära.

¹ Ordet saknas i SÖDERWALLS ordbok; *valbassi* finns i Snorre-Eddan bland »galta heiti».

² Ordet förekommer ej hos SÖDERWALL, men är vanligt i lagarna i betydelsen 'galt'

Frågan om "Sju vise mästares" original måste således uppdelas i minst två, rörande A:s och rörande C:s original. De åsikter som (enligt Geete, a. a. s. 129) framställts äro följande: 1) P. O. Bäckström, Svenska folkböcker I (1845), s. 6, antar ett franskt original; han yttrar sig närmast om A. 2) Klemming, a. a. s. 358, antar — väl likaledes närmast för A — ett lågtyskt original. 3) Geete uppger (a. st.), att "enl. Schüek har den sv. övers. gjorts från latinet". Något sådant uttalande af Schüek har jag icke lyckats återfinna.¹ Antagandet är ju emellertid i och för sig mycket rimligt, n. b. för så vidt det gäller A. Beträffande C torde man däremot ha rätt att antaga ett lågtyskt original. Det viktigaste skälet är följande: När kejsarinnan vill förföra kejsarens son, omtalas detta på följande sätt: "och mz them ordommen omfämnade hon then herren och sade, käre diocleciane gör nw mz mik huad thu wil, vnde nym van mynes stolte liues" (s. 229). Det ligger ju närmast till hands att anta, att detta lågtyska citat direkt öfvertagits från ett lågtyskt original — antagligen är det väl anständighetsskäl som gjort sig gällande. Liknande uttryck förekomma ss. 240 och 241, här nödortfigt öfversatta: "aaf tin egin natur ästu ond ath thu tik kunne egh nöya latha aath myno karsko wngo liue wtan gaa til andra onda quinnor"; "han har gangit j fraan mik om natta tidh til onda quinnor och egh latidh sikh nöia aat myna stolta wnga liue". — Påpekas må äfven det hos Söderwall ej belagda lågtyska lånordet *bole* 'älskare' (ss. 221, 238, 244) = mlt. *bole*, ehuru ett lågtyskt lånord, om ock för öfrigt okänt, vid denna tid icke kan tillmätas någon vikt.

Af "Historia septem sapientum" finnas åtminstone två medeltida lågtyska tryckta upplagor: *Van den soven wysen meisteren*, tryckt under 1400-talet, antagligen i Rostock, samt en upplaga tryckt i Magdeburg 1494 (Jellinghaus, Pauls Grundriss der germanischen Philologie² II, 415 med not 13).

¹ I den osignerade artikeln »Sju vise mästare» i Nordisk familjebok, 1 uppl. (1890), uppges att en »latinsk upplaga, 'Historia septem sapientum' l. 'Historia de calumnia novercali' ligger till grund för den svenska».